

"בחוץ לומדים אחרת" (3)

12/4/22

חוברת הכנס

הקדמה

ואוו! איזה כנס היה לנו!

עשרות מנחים ומאות משתתפים שהתכנסו כולם יחד ובאו ביום אביבי ונאה אל המרחב היפיפה והפורח של גני הנדיב ופארק רמת הנדיב. פעם שלישית זו כבר מסורת! וכיף לחגוג יחד את הלמידה בחוץ, ללמוד מטובי המומחים, להתרגש מהעוצמה של הביחד, ולשמוח מעצם התרחבות העניין בלמידה החוץ כיתתית. שמחנו לראות שאל הכנס באו משתתפים מכל רחבי הארץ והוא הפך לכנס הארצי הגדול ביותר בתחום.

את המשתתפים בכנס שלנו כבר לא צריך לשכנע למה למידה בחוץ היא נכונה וכדאית – כולם צמאים רק לידע, רעיונות, כלים לפעילויות ובעיקר התנסויות ושיח בין עמיתים. וזה היה עיקרו של הכנס, כפי שתקראו בחוברת זו, המסכמת בקצרה את 24 הסדנאות המשובחות של המנחים שהתנדבו להובילן. תחום חינוך רמת הנדיב ו-"עץ הרעיונות" חרתו על דגלם לקדם את הלמידה בחוץ ואנו עושים זאת לאורך שנים רבות, מתוך שאיפה ומטרה לעודד אנשי חינוך לצאת החוצה, אל המרחב הטבעי, עם תלמידים וילדים, באופן פורמלי ובלתי פורמלי. מדי שנה מתקיימות השתלמויות מורים בנושא, כמו גם תהליכי ליווי בית ספריים ורשותיים, ופרויקטים מיוחדים כגון תכנית המנטורינג ברמת הנדיב או קהילת חינוך חוץ בהובלת מיכל ואיילת. הקהילה שלנו נמצאת גם בקבוצות ווטסאפ ודפי פייסבוק השוקקים חיים ופעילות, וכוללים עשרות פוסטים והודעות שעולות מדי שבוע הנותנות תמיכה ורעיונות למשתתפים. פירוט על מקורות אלו תוכלו למצוא בעמוד האחרון בחוברת זו.

כנס "בחוץ לומדים אחרת", המתקיים זו השנה השלישית, מהווה את נקודת השיא של הפעילות והעשייה לקידום הלמידה בחוץ. הכנס מכון לחגוג ביחד את הלמידה החוץ כיתתית, להעשיר ולחשוף כלים ותכנים חדשים ללמידה בחוץ ולחזק את תחושת הקהילה סביב הנושא.

בחוברת זו תמצאו סיכומים קצרים של כלל הסדנאות שהועברו במסגרת הכנס ופרטי הקשר של המנחים. מוזמנים ליישם את הרעיונות החדשים, להעביר הלאה את ההצעות השונות ולסייע במאמץ המשותף בקידום הלמידה בחוץ ובהגדלת מספר אנשי חינוך הרואים בטבע ובמרחב שמחוץ לכיתה סביבה המקדמת למידה משמעותית ואיכותית.

אנו מקווים שהכנס ייתן דחיפה ומוטיבציה נוספת לקידום הלמידה בחוץ – במסגרות החינוכיות, ברשות המקומית ובמערכת החינוך כולה. בתקווה לכנס גדול אפילו יותר בשנה הבאה...

לצפייה באלבום התמונות של הכנס: <https://bit.ly/37LiRM3>

קריאה מהנה!

ד"ר נירית לביא אלון וגמא שפר, תחום החינוך רמת הנדיב

מיכל שדה ואיילת סלעי, "עץ הרעיונות"

תוכן עניינים

עמוד 4	לרקום חלומות / אפרת לאור
עמוד 5	משחקי האדמה - יצירה בונה חוסן / עפרה דור
עמוד 6	מהויות החינוך בבית היער / ענת פיטרסון ויחיאל גילה
עמוד 7	תהליכי למידה בחינוך הטבעי / רות ישפה זיו
עמוד 8	טבע תיאטרון - תיאטרון בטבע מחומריו ובהשראתו / אייל אור-יה שי
עמוד 9	משחק זה החיים! / טאווה (חמוטל) גורן-חיטין
עמוד 10	כולם מיוחדים בחוץ/ אורה המר
עמוד 12	אצא לי אל היער- שירים, מקצבים, סדר יום, ריתמוסים / לילה אלעד
עמוד 13	מעגל שיח: חינוך יער והשפעתו על מעורבות פרו-סביבתית של התלמידים / ענת לב ארי
עמוד 14	חינוך יער - חינוך מחובר לחיים, שומרי הגן / טל שני
עמוד 15	אדמה, שמיים וצבע / עזרא ביאזי
עמוד 16	חצר פעילה ומקיימת- פיתוח ושהות במרחבים טבעיים בחצר / אורית משעל
עמוד 17	מלאכות עץ לאנשי חינוך / מישה פינק
עמוד 18	"צאי לנוף לקטוף" / טלאור כהן
עמוד 19	ללמוד מהצמחים - סמלים, משלים ושימושים / זיו בר-אל
עמוד 20	יומן טבע / איילת סלעי
עמוד 21	שפת הציפורים / אפרת תורן
עמוד 22	גששות - ללמוד את הטבע כשלם / אסף בן דוד
עמוד 23	חינוך חוץ - כלי או מטרה? / גל טל פופקו
עמוד 24	בובנאות ועולמות קסומים למשחק בטבע / נופר בן אריה
עמוד 25	הפקת צבע מן הצומח / אלה פרזיליך
עמוד 26	גן יער-פרקטיקות / רבקה רנרט
עמוד 27	צילום חרקים / ראניה עקל
עמוד 28	'המהלך השלם' - מתודות ופרקטיקות בלמידה חוץ כיתתית / מוישי פרידמן
עמוד 29	קישורים לאתרים וחומרים בנושא למידה בחוץ

לרקום חלומות / אפרת לאור

העברתי סדנה ליצירת **רוקם חלומות**. בסיס הרוקם העגול הוא נצר של זית והרקמה בפנים מחוט כותנה. בזמן ההיכרות אמרנו את שמנו וחלום שלנו, משהו שאנחנו רוצות יותר בחיים שלנו כתחביב. בתחילת הסדנה שלי דיברתי קצרות לגבי האומץ וההגשמה שביציאה ללמד בחוץ. השותפות עם החיים שיש בחוץ, ההובלה המשותפת עם מה שיש בטבע, מזג האוויר, העצים, הצומח החי שנפגוש באותו יום. ההרגשה של אני יכולה להיות אני כמו שאני, ומצד שני היציאה מאזור הנוחות והעימות עם זה. לימדתי את הטכניקה ליצירת רוקם החלומות ונתתי לנשים ליצור בעצמן לפי צבעים שבחרו וטכניקות שהמציאו על הדרך, ניגשת לעזרה כשקוראים לי. תוך כדי כך דיברתי מעט על הכוח שיש במלאכה. המסוגלות ליצור לעצמנו משהו שבדרך כלל אנחנו קונות. הקסם שבטכניקה, הצלילה לזמן שאין לו זמן בתוך העבודה, המפגש עם הקולות שעולים בנו שהוא תמיד סוער (התסכול, המבוכה, האומץ ושביעות הרצון). היכולת להסתכל על משהו שיצרנו ולאהוב את היצירה ועל ידי כך להביא עוד אהבה לעולם. סיימתי בהקראת קטע של **דני לסרי** על החירות מתוך הספר "**שאלת העוצמה**" שקישר אותנו גם לחשיבה בלתי רגילה וגם לפסח):

לאתר שלי: <https://laorefrat.wixsite.com/mytravelblog>

פייסבוק: <https://www.facebook.com/efrat.laor/>

פרטים ליצירת קשר: אפרת לאור 050-7705135 laor.efrat@gmail.com

משחקי האדמה - יצירה בונה חוסן / עפרה דור

בסדנא הדגמנו את פרקטיקת שיטת משחקי האדמה, מהכנת החומר עד ליצירה עימו. שוחחנו על ההזדמנויות הרבות והמגוונות הטמונות בעבודה עם אדמת נייר, חינוכיות וטיפוליות גם יחד. התייחסנו לתרומה של שיטת משחקי האדמה להתפתחות ילדים בכלל, ובפרט במערכת החינוך. בנוסף, ציינו את האיכויות של האדמה, וכן את הבשורה עבור העולם והאנושות, הכרוכה בקשר של ילדים עם האדמה, בעוד שסביבם תרבות צריכה מנוכרת. לסיכום, יש תקווה! פרטים ליצירת קשר: עפרה דור, מדריכת משחקי האדמה. 0545618339

מהויות החינוך בבית היער / ענת פיטרסון ויחיאל גילה

במהלך הסדנה פגשנו את מהויות בית היער- שייכות בריאה, אחריות והתבוננות פנימה. אותן 3 המהויות אותם אנו מבקשים להיות בהן, הן במעשה האישי התפתחותי והן ברמה החינוכית. עלתה השאלה- אבל איך? איך מחנכים בדרך זו, איך מפגשים את הצוות, הילדים וההורים בדרך. כמו עוד הרבה שאלות רבות שעלו ניסינו להעמיק ולתת מענה. בהמשך ביקשנו לתת כלי, אותו אנו בבית היער משתמשים ביום-יום- **ההסכמות**: חכם ביער, שועל, קשר עין, יסודות ההסכמות. וכיצד אנו ממשיכים בונים הסכמות שתומכות בקבוצה, בפרט ובמהלך. איך בונים הסכמה? מה התהליך לבניית הסכמה? המפגש נתן טעימה קטנטנה בעומק הפדגוגיה של בית היער, בבקשה שלנו לפגוש את עצמנו ואת האחר.

קישור לאתר בית היער: www.Forestschool.org.il

תהליכי למידה בחינוך הטבעי / רות ישפה זיו

בסדנה חווינו תהליך הכנה **ברוקחות הטבעית** כחלק מתמונה שלמה של מיומנויות שטח, שימוש בכלי עבודה, עבודה חושית. בדרך אל תוצר של משחת פלאים ביד. הסדנא התבססה על **מודלים בלמידה התנסותית** ותוכן המעודד שימוש בכלל החושים, בידע מעמיק, מיומנויות מוטוריות ובאינטראקציה בין הלומדים. התוכן והתהליך שולבו זה בזה. עבדנו על פתיחת החושים, הזדמנות להרחיב את המנעד והרגישות שלנו לריחות. הכרנו משחק ריחות והכנו שקיק ריחני מצמחי מרפא. התרווחנו בתוך החוויה החושית בגוף, בדקנו איזה איבר או אזור בגוף מתעורר לקראת הריח. לאחר כן חלקנו בתחושות במעגל שיתוף. הרחבנו את היכולת שלנו לזהות ולשיים ריחות במשחקי זיכרון חושיים בזוגות. **משחק "אף הזהב"** מתאים לכל הרמות מהגיל הרך ועד מבוגרים. בין אם אנו בוחרים לשתול חלקת צמחי מרפא בגינה המקיימת או לצאת ללקט צמחים בעלי תכונות מרפאות בטיול. כיצד אוספים ומייבשים צמחים מהשטח? הכנו שמן חלוט מפרחי ציפורני החתול. יצרנו מיכלים מקיימים למשחה מצמחי העב קנה. רקחנו יחד משחת פלאים לעור מגורה. משחה כתומה, שמשית ושימושית.

עוד מידע על תהליכי למידה וטיוולים איתי, באתר <https://rutiziv99.wixsite.com/journeys>

פייסבוק Ruth yoshphe ziv

איסטגרם ruth_ziv_

פרטים ליצירת קשר: רות ישפה זיו, 052-3941662

טבע תיאטרון - תיאטרון בטבע מחומרי ובהשראתו / אייל אור-יה שי

סדנת טבע תיאטרון והצגה בטבע - בסדנה התנסו במספר אלמנטים מעולם הטבע-תיאטרון שמאפשרים הרחבה והתעמקות בעולם הטבע בחוץ ושימוש יצירתי נוסף באלמנטים טבעיים בגן, בכיתה או בקליניקה:

1. תרגילי דמיון ותיאטרון הלוקחים השראה מהטבע כחומר גלם לרעיונות המשחק הסוציו דרמטי - מערכות היחסים בטבע בין העץ לציפור, בין הילד לפרח, לדבורה ויונק הדבש ששותים ממנו.

2. הטבע וחומרי הטבע כאביזרים מוחשיים ודמיוניים לשימוש בהצגה: לדוגמה - המקל או האצטרובל שהפך לנדנדה ויצר חיבור בן שתי משתתפות, המקל שהפך להגה ויצר סצנת משחק לכל המשתתפים.

3. חיבור חווית הגילוי והפליאה בטבע לעולם דמיוני - הליכת פילים לעבר מעין בו מוצאים איילים, אשר מטיילים ביער, חוקרים את העולם מעיני גובה החיה ואוכלים צמחים כמוה. כמו כן ההצגה "לב אמיץ" המביאה את סיפור הקיימות וההרמוניה של האדם והטבע לתוך גנים ובתי ספר.

לאתר שלי: סדנאות וטיפולים <https://www.eyalorya.com/>

הצגת ילדים בטבע www.theatrntz.com

פייסבוק <https://www.facebook.com/eyalinspiration>

פרטים ליצירת קשר: אייל אור-יה שי 0524850910 eyalorya@gmail.com

משחק זה החיים! / טאווא (חמוטל) גורן-חיטין

שימוש במשחקים ולימוד דרך משחק. שיחקנו בג'אגלינג שמות, זייפני אומנות וטורף-מגן, ראינו איך בתוך משחקים פשוטים ומוכרים יש עומק אין סופי ולפעמים צריך פשוט לתת לקסם לקרות בלי לנסות לכוון או לשלוט עליו יותר מדי. הדבר העיקרי שלמדנו הוא איך לשחק במשחק: איך לשנות אותו ולהתאים אותו לצרכים שלנו ואפילו איך לתת למי שמשחק לשנות ולהתאים אותו. צחקנו, הרגשנו ביחד ושותפים, למדנו מלא דברים בלי להרגיש שלומדים! דיברנו על שיטת 8 המגינים - חיבור, חינוך וסביבה דרך מיומנויות הישרדות.

להרחבה: Repairing emotional isolation by reawakening deep nature connection

https://www.youtube.com/watch?v=QMWSvUp0CYk&ab_channel=TEDxTalks

לאתר שלי: <https://www.8shieldsisrael.com>

פרטים ליצירת קשר: טאווא (חמוטל) גורן-חיטין 8shieldsisrael@gmail.com

כולם מיוחדים בחוץ/ אורה המר

- חקרנו את מגוון הצרכים שיש בחינוך מיוחד ומגוון הפתרונות שנמצאים כשיוצאים החוצה. דגשים:
- מה זה מיוחד? יש מגוון רב של חינוך מיוחד, מגוון מסוגלויות גילאים ואתגרים, נוכל לגעת רק בחלק
 - מה מקבלים בחוץ שלא מקבלים בפנים? פליאה, גילוי, פתיחת חושים, התמודדויות שונות, תובנה שהעולם מלא אין סוף גיוון ודברים מיוחדים – לכל דבר מקום, לכל אחד מקום
 - ועוד: אין מסגרת מרובעת – אין 2 דברים זהים כמו שאין 2 ילדים זהים. לומדים לזרום, להתמודד, המורה מבחין מתי לזרום מתי להתעקש, מתי לנצל הזדמנות שעולה. המורה לומד יחד עם הילד.
 - בטבע יש לימוד פדגוגי, חברתי, פיזי ורגשי. ויש הרבה חפיפה וזרימה בין הסוגים של הלימוד.
 - חושים: פתיחת כל החושים, התבוננות, הקשבה, תחושה יוצרים פליאה לגלות עולם, להיות חלק מעולם
 - תנועה: אין סטנדרט, יש עליות ירידות, גבהים שונים, יותר תשומת לב לדרך, יותר אתגר לריכוז
 - מוטוריקה: גם מוטוריקה זה גילוי תמידי- איך להחזיק דברים ולהזיז אותם כשהם לא אחידים – אבן לעומת קובייה
 - בטחון – קודם בטחון, לצד זה לאפשר אתגרים והגדלת מסוגלויות על ידי איפסור רצון הילד/ה
 - לא לפחד! מי יכול להיות בחוץ? מתי? אלו סכנות יש בחוץ? כשהמורה מרגיש נוח גם התלמיד. תגלו קודם בעצמכם וכך תרגישו בבית
 - חוסן רגשי יש הרבה מקום לעבודה על זה בחוץ (מלחמת לבנון)
 - עשייה: חומרים שונים, פיתוח יצירתיות
 - שפה: שיום, ביטוי, חיקוי חיות, עידוד שאלות
 - חשבון: מוחשי ולא אבסטרקטי
 - חקר: דרך חושים, מעקב, שאלות, ניסוי תרגילים שחווינו:
1. **הליכה משותפת למקום** – להתחיל בעיני ילדים – מה רואים? מה חווים? מה האתגרים? ובו זמנית ללבוש את כובע האחראי על התלמידים - מהם האתגרים, מה אני צריכה כדי להרגיש בטוחה, מה אני יכולה ללמוד מהם
 2. **תרגיל 3 הגבהים:** להגיע למקום כאורח, ללמוד את המקום על כל גווניו בכבוד למה שקיים. להפעיל חושים בגובה אופק ושמיים (בעמידה), בקרבה (בישיבה) ובקרוב מאד (שכיבה על הבטן)

3. **דואר סביבה** – משימות קטנות של חיפוש המפעילות את כל מגוון תחומי לימוד - פדגוגי,

רגשי, יצירתי, מוטורי, חברתי, ועוד.

חשיבה מסגרתית: הדרך היא כבר חלק מהותי מהחוויה, ושחשוב למצוא את הבאלאנס בין לשמור על התלמידים לבין לתת להם לגלות, לחקור וליהנות מהדרך. חשוב שהצוות ירגיש בנוח כדי לאפשר לתלמידים להרגיש בנוח ולפתוח את עצמם לחוויה. המחצלת מהווה נקודת התכנסות והעוגן של המפגש, תמיד חוזרים אל המחצלת. חשוב להגדיר את הגבולות עם התלמידים: תמיד לשמור קשר עין עם המחצלת, להגדיר גבול ברור כמו השביל, הגדר וכ"ו. אפשר לעשות משחק תופסת שמגדיר את הגבול, אפשר שהתלמידים יתלו סרט צבעוני על העצים המסמנים את הגבול (לא לשבוח לקחת אותם לאחר מכן). דיברנו על כך שהילדים מרגישים ולומדים עם הגוף ולכן חשוב שיגיעו לגבול, שיגעו בו, שיעשו סיור וכו' עד שברור להם.

לאתר הרשת הירוקה: <https://www.reshet-yeruka.net>

פייסבוק Aura Hammer

פרטים ליצירת קשר: אורה המר, aura@reshet-yeruka.net 0546924044

אצא לי אל היער- שירים, מקצבים, סדר יום, ריתמוסים / לילה אלעד

בסדנא התנסנו במשחקי קצב, שירים ומשחקים המסייעים לכנס את הקבוצה למעגל, ליצור קשר ושיתופעולה בין המשתתפים ולפתח הקשבה. פעימות המקצב, חריזה וחזרתיות הן ריתמוסים אשר בדומה לנשימה, לחילופי היום והלילה, לחילופי העונות ועוד- מאפשרים לנו לנוע בחיים בשמחה ובבטחון, בהתחדשות ובוודאות. בחימוחץ המעגל הוא העוגן והמרכז אליו חוזרים.

פרטים ליצירת קשר: לילה אלעד, lila@eyz.org.il

מעגל שיח: חינוך יער והשפעתו על מעורבות פרו-סביבתית של התלמידים / ענת לב

ארי

הדיון במעגל השיח התנהל בשלושה שלבים. בשלב הראשון נדונו אופיו של חינוך יער ותועלותיו. אחר כך ביקשנו לבחון מהי הזיקה בין חינוך יער לבין זרמים חינוכיים משיקים. לבסוף, שוחחנו על השפעתו של חינוך יער ביחס למעורבות תלמידים בפעילות פרו-סביבתית. דיון זה נדרש על רקע המעמד המתחזק של חינוך יער בשדה החינוך, ובד בבד על רקע **משבר האקלים**, והצורך לברר בעטיו מהי הדרך המיטבית לעודד תלמידים לגלות **מודעות ומעורבות פעילה ממקום חיובי ומקיים**. בניגוד לחינוך הסביבתי ככלל או החינוך לקיימות או החינוך לקיימות חיובית, מעמדו של חינוך יער בקידום מעורבות פרו-סביבתית מסקרן בפני עצמו, שכן חינוך למעורבות פרו-סביבתית אינו יעד מוצהר או מופגן של חינוך יער. על כן, אם וככל שתרומתו של חינוך יער למעורבות פרו-סביבתית היא משמעותית, הרי היא מתרחשת מטבע הדברים, במאמץ מינימלי. לכן, בהינתן משאבים מוגבלים, היא ראויה לתשומת לב מיוחדת.

פייסבוק חינוך יער

פרטים ליצירת קשר: ענת לב ארי, טלפון 052-5272047; anat@forest-edu.org.il

חינוך יער - חינוך מחובר לחיים, שומרי הגן / טל שני

בשיתוף מלא עם לילה, יצרנו חוויה של יום יער, שירים, דקלומים, פעילויות תנועה וצליל, פעילות אשר פותחת את מרחב האפשרויות **ללמידה רב תחומית ברובדים שונים**. לאחר שיצרנו את החוויה והתחושה של להיות בתוך מרחב שכזה, עשינו זום-אאוט כך שהמשתתפות יבינו מה בעצם נעשה כדי ליצור את המרחב, ואיך מגוון האפשרויות שאנו פוגשים בכל יציאה ליער מאפשר **פתח לסקרנות ולמידה**.

להרחבה נוספת: אתר שומרי הגן [/https://www.shomreihagan.org](https://www.shomreihagan.org)

טל שני מחנכת יער בבית ספר "ילקוט הרועים", ע"ס פדגוגיית שומרי הגן

אדמה, שמיים וצבע / עזרא ביאזי

סדנת אדמה, צבע ומלאכות עתיקות, **מכתש ועלי**, מסננות והרבה סיפורים על צבעי הקשת, וגם קצת על טכנולוגיה בהתפתחות.

האתר שלי: <https://get-marketing.co.il/admaman/>

פייסבוק: אדממן טיול ברמה אחרת

פרטים ליצירת קשר: עזרא ביאזי - אדממן 0542006511

חצר פעילה ומקיימת- פיתוח ושהות במרחבים טבעיים בחצר / אורית משעל

במפגש שוחחנו על **השינויים התרבותיים** בהם חיים הילדים כיום- שהות ממושכת בתוך מבנה, נסיעות במקום הליכה, תרבות של צרכנות וקניות, זמן מסך ממושך וחשיפה לתכנים לא תמיד הולמים ולפרסומות רבות. חשיפה ממושכת במסכים, במקביל לצמצום זמן השהות בחוץ, עלולים לגרום לילדים לירידה בכישורים חברתיים, ביצירתיות ובדמיון, ולבעיות נוספות עד כדי "**הפרעת החסך בטבע**". שהות בחוץ תורמת להתפתחות מוחית, רגשית, חברתית, פיזיולוגית ולפיתוח מודעות הסביבתית. לפיכך, חשוב מאד שהשהות בחוץ תשתלב כחלק משמעותי ביום הלימודים בגן ובבית הספר. העלינו יחד שפע של רעיונות והזדמנויות בחצר -**יצירת מרחבים טבעיים**- כגון גינת ירק, זריעת פרחי בר, זימון ציפורים, חקר מגוון המינים. עידוד פעילות חברתית- כגון מרכז אריגה, בניה בגרוטאות, מנדלה, טיפי מבדים, פיקניק, פיסול, משחקי ילדות. עידוד פעילות פיזית- כגון- תכנון מערכת להובלת מים, בניה באדמה, קשירת חבלים, נגריה, חפש את המטמון, משחקי תופסת, טיפוס על עץ עידוד רוגע- תרגילי התבוננות, פינת זולה, הפסקת תה, ציור, תצפית ציפורים, ייבוש צמחים, פינת סריגה וקליעה.

להרחבה נוספת: [מגדירים ומערכים שיכולים לסייע](https://svivasharon.tik-tak.net/); <https://svivasharon.tik-tak.net/>

פרטים ליצירת קשר: אורית משעל, היחידה האזורית לאיכות הסביבה בשרון
oritm@raanana.muni.il

מלאכות עץ לאנשי חינוך / מישה פינק

כיצד ללמד ילדים לעבוד בעץ? מה המטרה ומה האמצעי? בסדנה למדנו על טכניקת ה'מינימום סיכון' מקסימום עצמאות' שפיתחנו לאחר יותר מעשור של עבודה עם ילדים בעץ טבעי ובמרחב הטבעי. טכניקה אשר מפנה את המורה לעבודת החינוך האמיתית, להיות מבוגר משמעותי עבור הילד אשר מלווה אותו בדרכו הייחודית בעולם. למדנו על כלי עבודה אמיתיים והתאמתם לילדים, חומרי הגלם והיכן להשיגם, התנסו במספר פרויקטים מגניבים ברמות קושי שונות וקינחנו בשיחה ערה על רווחי המורה ורווחי הילד בבואם ליצור יחד בעץ.

להרחבה נוספת: <https://lp.vp4.me/qbac>

האתר שלי: www.stepsingout.co.il

פרטים ליצירת קשר: מישה פינק 0546405675 misha.fink@gmail.com

"צאי לנוף לקטוף" / טלאור כהן

במהלך הסדנה "צאי לנוף לקטוף" עסקנו בליקוט צמחי בר אכילים. הסדנה נפתחה במשחק "זייפני האומנות" בו הוצגה לפני המשתתפות "יצירת אומנות", אשר הפרטים בה הם צמחי בר מהסביבה הקרובה שסודרו על דף לבן. על המשתתפות היה למצוא את הצמחים בשטח ולסדר אותם על דף לבן משלהן באותה צורה כמו יצירת האומנות המקורית. לאחר מכן יצאנו ללקט צמחי בר אכילים: קטניות כמו טופח, ביקייה, אספסת ותלתנים. צמחי יער כמו: חרחבינה מכחילה, פרסיון גדול ואספרג החורש. צמחי חובבי חנקן כמו משפחת המצליבים, חוביזה וגדילן. ניתן היה לראות שבשטח קטן מאוד נמצאו מגוון צמחי בר. שוחחנו על הכללים החשובים בליקוט כמו **חוק 1 מתוך 5/10** לפיו מלקטים רק את החלקים הצעירים בצמח, **וחוק 1** לפיו מלקטים רק פרט אחד מתוך 10 או 5 פרטים כדי לא לפגוע בהמשכיות הצמח.

להרחבה נוספת: <https://www.shvilhalikut.com/spring2019>

אינסטגרם https://www.instagram.com/talor_shvil_halikut/

פייסבוק <https://www.facebook.com/talor.cohen.9>

פרטים ליצירת קשר: טלאור כהן 050-6544566 talorishula@gmail.com

ללמוד מהצמחים - סמלים, משלים ושימושים / זיו בר-אל

למדנו במפגש את הקשר ההדוק והחשוב בין אנשים שיושבים בארצם לצמחים סביבם בפרט ולטבע בכלל. צמחי הבר בארץ ישראל היו עבור תושביה הקדומים של הארץ מקור לשימושים רבים במגוון תחומים שונים, מאכל, רפואה, בנייה ועוד. אך במקורותינו אנו מוצאים שהצמחים והטבע היו גם **השראה לסמליות, להבחנה והשוואה** ביננו ובינם. מה אנו יכולים ללמוד על עצמנו מהצמחים הפשוטים ביותר שגדלים סביבנו.

בתחילת הסדנא הכרנו את **הסירה הקוצנית** על מגוון שימושיה: בערה, קירוי, מזרון, משוכה, סינון מים, מטאטא וחשיבותה לשמירת הקרקע במקומות רבים בארץ. הסירה מופיעה בספרות הנביאים והחכמה כצמח פשוט ויעיל שמלמד אותנו שטוב להקשיב לחכם גם אם הוא מוכיח אותנו מאשר לשמוע את דבריי ההבל שלא תורמים לנו במאום.

הצמח השני שפגשנו הוא **הקנה המצוי** שגם הוא שימושי ביותר גם בימינו, לקירוי סוכות, לגדרות, חלילים רפסודה ועוד. הקנה מלמד אותנו על הגמישות הרצויה ועל היכולת שלנו להתכופף ולדעת לזוטר.

הצמח האחרון היה **האזוב המצוי (הזעטר)**. האזוב צמח מאכל, תבלין לרפואה ידוע ביותר גם בימינו וכמובן גם בעבר. הוא מוזכר לראשונה ביציאת מצריים ושימש לסימון המשקוף והמזוזות. בהמשך התורה והתנך האזוב שימש לטהרה ולחיתוי וסמליותו הנודעת היא ענווה וצניעות. תכונה זו ליוותה את משה שמזכיר את הצמח לראשונה.

לסיכום: שלושה צמחים נפוצים ופשוטים כל כך בטבע סביבנו מאפשרים לנו שימושים רבים ומגוונים ללמוד על עצמנו ועליהם.

להרחבה נוספת: אתר נאות קדומים [/https://www.n-k.org.il](https://www.n-k.org.il)

זיו בר-אל, מדריך בכיר נאות קדומים

יומן טבע / איילת סלעי

הסדנה הייתה טעימה קטנה מהכלי האדיר שנמצא בשימוש נרחב בחינוך חוץ בעולם – **יומן טבע**. יומן טבע הוא **תיעוד של הטבע** בו אנו מתבוננים, אך ברובד העמוק יותר אנו מתעדים לא רק את הטבע שאנו מתבוננים בו אלא את עצמנו באותה נקודה בזמן. בהקשר של חינוך חוץ, קיים מגוון עצום של תרגילים ברמות מורכבות שונות תוך מתן דגש לנושאי ליבה מגוונים, עם אפשרות ללמידה בינתחומית תוך מתן מקום מרכזי למחשבות ולחוויה הרגשית.

בסדנה התנסו בטכניקה של יומן טבע, תיעוד מתוך התבוננות תשומת לב, והעברת המידע שקלטנו בחושינו אל הדף, פגשנו את ההזדמנויות ללמידה מתוך תיעוד ונפגשנו עם טכניקה משנת חיים שמתאימה מגיל גן ועד בכלל.

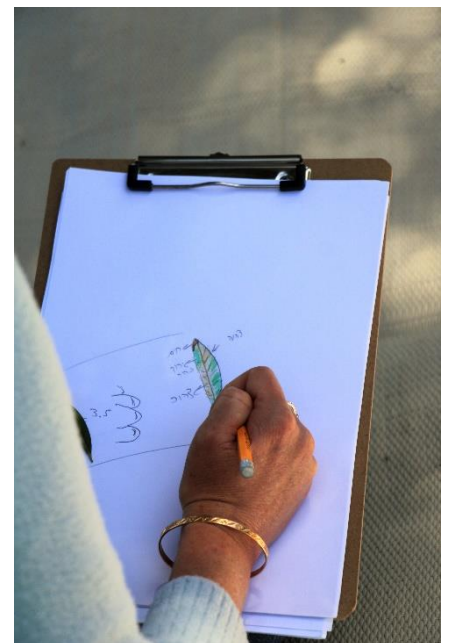
תרגילים ליצירת יומן טבע ניתן למצוא ב"יומן טבע – איך מתחילים" שהוא מדריך למבוגרים הכולל 10 תרגילים שכל אחד מהם עולם ומלואו ודפי תרגול. כמו כן, קיים יומן טבע לילדים וילדות הכולל עשרות תרגילים קטנים כך שיכול בהחלט ללוות שיעורים רבים של למידה משמעותית בחוץ מתוך שהות, התבוננות ונוכחות.

להרחבה נוספת: www.familyideatree.com

פרטים ליצירת קשר: איילת סלעי, familyideatree@gmail.com; 052-5327567

בפייסבוק: קבוצת הפייסבוק של "פשוט לצאת החוצה":

<https://www.facebook.com/groups/470491233858324/?ref=share>

שפת הציפורים / אפרת תורן

בסדנה נחשפנו אל עולמן של הציפורים. הקשבנו לקולות, נתנו תשומת לב לכל ציוץ ולכל רפרוף כנף וגילינו שהן אף פעם לא מצייצות סתם. התבוננו בהתנהגותם של השחרור, העורבני, העורב והירגזי שסבבו אותנו בגן ברמת הנדיב, ואלו לאט לאט חשפו בפנינו דרמות חיים מרגשות. למדנו שכל אחד ואחת יכולים ללמוד את שפת הציפורים ובכך להתקרב אל עולמן המופלא והמסתורי של חיות הבר המקיפות אותנו בכל רגע ורגע (אפילו עכשיו!)...

להרחבה נוספת: <https://www.sfataa.com/birdlanguage>

אתר שפת הציפורים: www.sfataa.com

פרטים ליצירת קשר: אפרת תורן, torenefrat@gmail.com

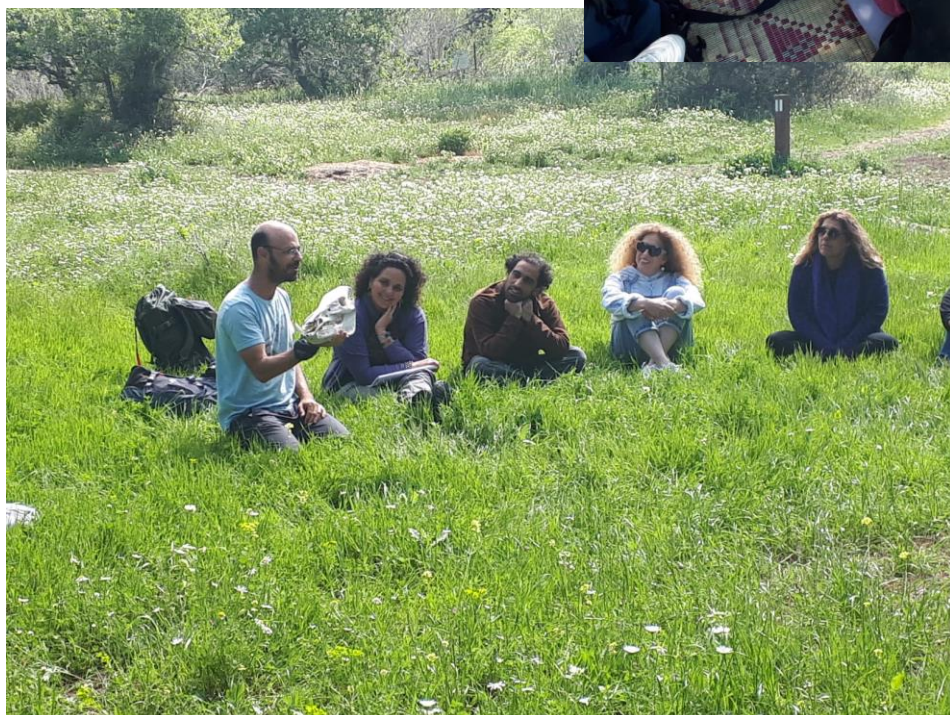

גששות - ללמוד את הטבע בשלם / אסף בן דוד

גששות ככלי ללמידה של הטבע בשלם - כיצד גששות אחר חיות בר מעצימה את חווית הטבע שלנו. כיצד ניתן ליצור שיח בלתי אמצעי ורציף בין האדם לסביבתו וזאת רק על ידי מיומנות שעיקר תכליתה הוא להסתכל על העובדות ולספר מהם **שביל שהולך לאורך סיפור** שמגיע בסופו של דבר עד לחיה אחריה אנחנו מגששים.

להרחבה נוספת: Makommifgash.org

פרטים ליצירת קשר: אסף בן דוד, Makommifgash@gmail.com

חינוך חוץ - כלי או מטרה? / גל טל פופקו

בסדנה התייחסנו לשני היבטים שמעורבים בחינוך חוץ. היבט אחד, **השהייה בחוץ** - למה לעשות את זה? מה זה נותן לנו כמחנכים? ולתלמידים? הזכרנו את ספרו של **ריצ'ארד לוב Last child in the woods** והסינדרום של הריחוק מהטבע, ועשינו תרגול של **מדיטציית חושים**, במטרה להרחיב את הקלט שלנו ממה שקורה בחוץ (לצד התבוננות על מה שזה עושה לנו בפנים). ההיבט השני של חינוך חוץ הוא הלמידה - חשבנו ותרגלנו איך ללמד בחוץ, למשל דרך המשחקים שהביאה טאווה בסדנה המקבילה, והעבודה בקבוצות, שהניבה דוגמאות מהממות לשימוש בחומרים מהטבע ובמרחב להרכשת ותרגול תכנים מהכיתה. לצד זה הבנו, שהסביבה מזמנת לנו הרבה למידה טבעית, שלא חייבת להיות מכוונת על ידינו המחנכים.

פרטים ליצירת קשר: לתמיכה, רעיונות, אופן קשבת וייעוץ, אשמח לעזור - גל טל פופקו -054-

4667676

בובנאות ועולמות קסומים למשחק בטבע / נופר בן אריה

בסדנה נחשפנו לשימוש **במשחק סוציודרמטי** ויצירת עולמות ודמויות למשחק בדרך להכיר מקרוב את הסביבה הטבעית, בעלי החיים והצומח. שוחחנו על ההזדמנות שבהכרות מעמיקה עם מבנה ותפקוד של חומרים מן הטבע המשמשים לבנייה והכנה של המשחקים כמו בתחום **הביומימיקרי**. זאת עם הוקרת תודה למגוון הצמחים והמרקמים העצום שפגשנו. תוך כדי התנסות, החומרים בטבע בחרו אותנו, כמעט כפי שאנחנו אותם. יצרנו דמויות ועולמות קטנים למשחק כיד הדמיון. ראש יד ולב התחברו, ואיתם גם אנחנו זה לזו. תודה למשתתפים. מזמינה אתכם להתנסות בסדנאות נוספות. מצפה לבאות...

האתר שלי: <https://nofarba.wixsite.com/workshop>

פרטים ליצירת קשר: נופר בן אריה, 0547393006; nofar.ba@gmail.com

הפקת צבע מן הצומח / אלה פריליך

בסדנה התנסונו ביצירת צבעים מצמחים ומחומרים ייחודיים לסביבה ולאדם. יצרנו מניפת צבעים שהטבע מהדהד בה והפכנו לרגע קט לחוקרים את הטבע והאפשרויות הגלומות בו ליצירה אקולוגית.

למדנו כי צמחים רבים מפיקים צבע עמיד ליצירה וכי רבים מהם משמשים גם למרפא או למאכל. הבנו כי היכרות עם צמח טבעי מצריכה מאיתנו הכירות מעמיקה עם חלקי הצמח השונים המשמשים לצביעה. עבדנו עם החושים, התקרבו אל "בופה צמחים" בו היו מפוזרים צמחי צביעה שונים ויכולנו לגעת, למשש, להריח ולבחון איזה צמח מסקרן אותנו והיינו רוצים ללמוד עליו יותר. יצרנו צבעי דיו באמצעות כתישה ומיצוי של צמחים במים, הדפסנו עלים על נייר באמצעות מיחוי עלים וציירנו על בד צבעוני. קיבלנו קשת צבעים רחבה באמצעות שימוש בחומרים המשנים את רמת החומציות והבסיסיות בתרכובות הצבע. הפעילות חיברה אותנו למסורת קדומה של הפקת צבעים מהצומח.

לקריאה נוספת: www.admonia.art; info@admonia.art

פרטים ליצירת קשר: אלה ליאור פריליך, אדמוניה: הסטודיו האקולוגי לאמנות ולטיפול, טלפון:

054-6115435

פייסבוק: אדמוניה: הסטודיו האקולוגי לאמנות ולטיפול

אינסטגרם: admonia.art

גן יער-פרקטיקות / רבקה רנרט

בסדנה קיבלנו כלים פרקטיים לניהול יום בגן יער, בהיבטים של בטיחות, ביורוקרטיה, יעילות, ועקרונות פדגוגיים. בנוסף, התנסינו בתחנות של פעילויות מומלצות עם הגיל הרך ביער: כלי עבודה, גילוף, הגדרת צמחים ופיסול בבוע.

פרטים ליצירת קשר: רבקה רנרט, גנת בגן יער נופר ביקנעם עילית-0544723890

צילום חרקים / ראניה עקל

בסדנה עשינו תרגילים העוסקים בהתבוננות ופליאה דרך עדשת הטלפון האישי שלנו. באמצעות ההתנסויות הללו הדגמנו איך ניתן להשתמש בטלפון הנייד, שלרוב נתפס כמכשיר המאיים על הזמן שלנו ועל החיבור שלנו לסביבה למקום חיובי ותורם. לכל אחד יש טלפון נייד בכיס – מורים ותלמידים (מגיל מסוים) – ולכן צילום היא דרך נהדרת להשתמש במשהו שגם ככה קיים, ולא דורש מאיתנו ציוד מיוחד. פרטים ליצירת קשר: ראניה עקל, 0544507733

'המהלך השלם' - מתודות ופרקטיקות בלמידה חוץ כיתתית / מוישי פרידמן

בסדנה הכרנו כלים ומתודות שונות לעבודה ולמידה עם כיתה בסביבה חוץ כיתתית. לאורך המפגש, פירקנו את החלקים והשלבים השונים ביציאה עם כיתה ללמידה בחוץ - יציאה מהכיתה, הליכה, התכנסות ופיזור, למידה, חלוקה לקבוצות, שיתוף ועיבוד. אפיינו כל שלב בהזדמנויות ובאתגרים שמזמן והתנסינו במתודות שונות הנותנות מענה לכל שלב והופכות אתגר להזדמנות: שלב ההליכה - חלוקה לזוגות בעזרת פריטים מהטבע + משימות שונות ההופכות את ההליכה מ'מעבר ממקום למקום' לחלק משמעותי ביצירת אינטימיות עם המרחב ולהיכרות אישית, מציאת המשותף. איסוף ופיזור קבוצה - רגליים מגנטיות, חיקוי תנועה, עבודה עם תפקיד 'שעון', מתן משימה שסופה ברוח. חלוקה לקבוצות/זוגות - בעזרת פריטים מהטבע, 'מולקולות', תרגיל נשימה גב לגב והרמת ידיים. התבוננות והקשבה - דרך כיסוי / עצימת עיניים ומשימות מגוונות. הפעלת חושים ופתיחת ערוצי למידה - תרגיל 'אוריינטציה' מעולמות המיינדפולנס, נשימה. עבודה משותפת - משימת איסוף ומיון 'פתוחה' עם הגיון מסדר, בניית 'תמונה', חילוף בין הקבוצות, למידה רפלקטיבית משותפת. עבודה על תקשורת - מילולית ולא מילולית בדרגות קושי שונות דרך החסרה של יכולת מסויימת (ראיה, דיבור, מישוש) תכנון שעור חוץ - ע"פ העקרונות ראש, לב, יד - קוגניציה, חוויה, מיומנויות. רפלקציה - בעזרת פריט מהטבע ויצירת מנדלה משותפת. בנוסף - שוחחנו על המיומנויות השונות בכל שלב / מתודה - החל מחשיבה יצירתית, השוואה ומיון, פתיחת ערוצי למידה נוספים ועד לשיתוף פעולה, עבודת צוות ותקשורת.

פייסבוק: <https://www.facebook.com/Havat.Daat>

פרטים ליצירת קשר: מוישי פרידמן 050-4401467, מייל של מרכז חדשנות ללמידה בטבע "חוות

דעת" havatdaat0@gmail.com

קישורים לאתרים וחומרים בנושא למידה בחוץ

קבוצות וקהילות:

[דף פייסבוק "פשוט לצאת החוצה" – עץ הרעיונות](#)

[הצטרפות לקהילה החינוכית לקידום הלמידה במרחבים טבעיים – רמת הנדיב \(קבוצת ווטסאפ\)](#)

[דף פייסבוק חינוך יער](#)

חומרים ומערכים חינוכיים:

[תיקיית חומרים \(מאמרים, מערכים, מסמכי משרד החינוך ועוד\) – רמת הנדיב](#)

[מערכי פעילות מתוך סדנאות קהילת חינוך חוץ – עץ הרעיונות](#)

[מערכי פעילות מתוך אתר מרכז המורים הארצי למדע וטכנולוגיה בחינוך היסודי](#)

[עקרונות ללמידה חוץ ביתית - המדען הראשי משרד החינוך / ברית לביא אלון וטלי טל](#)

הערה:

התמונות בחוברת זו צולמו על ידי רוני קיסרי מרמת הנדיב, או על ידי צוות, מנחי ומנחות הכנס.

תמונה אחת נלקחה מאתר "בית היער".